

Napsal Ivan Olbracht

(E*forum, 26. 07. 2023)

Publicistická, resp. fejetonistická, tedy i beletristická, nejednou spíše drobná tvorba Ivana Olbrachta nikdy nebyla cele sekundárně edičně zpřístupněna (srov. Miloslav Nosek – Miroslav Laiske: Bibliografie I. Olbrachta /1/. Soupis jeho tištěných prací. Semily: Okresní knihovna, 1972). Co se týče textů, jež Kamil Zeman aka Ivan Olbracht uveřejnil v letech před první světovou válkou a během ní, lze zaznamenat jako první reedici (ovšem zejména v případě povídky Rasík a pes notně revidující) hned knihu O zlých samotářích (1913), čítající trojici próz předtím otištěných ve Zvonu a Dělnických listech, také román Podivné přátelství herce Jesenia (1919) povstal z textu, který předtím – v letech 1917–18 vycházel na pokračování časopisecky (v Lípě), do svazku Devět veselých povídek z Rakouska i republiky (F. Borový, 1927, Spisy, sv. 2) pak autor včlenil vedle jiných také texty Táta, O lásce k vlasti, jménech představených, logice a inteligenci, Věčné srdce a Pojeď se mnou do Prátru! (v knize pod názvem Dívka s browningovou pistolkou), jinak se ale nad starší časopiseckou vrstvou Olbrachtova psaní rychle zavírala voda.

Určité oživení (vynoření) v tom směru znamenalo teprve několik odstavců, jež rané Olbrachtově tvorbě věnoval v roce 1949 v olbrachtovské monografii A. M. Píša, ten byl také autorem předmluvy ke svazku První prózy (ed. Rudolf Havel, Československý spisovatel, 1954, Spisy, sv. 13), který upozornil alespoň na určitý segment. Vydavatel tehdy zázemí a koncepci výsledného „výběru“ zaznamenal takto: „Myšlenka sebrat tyto prózy a zařadit je do Spisů Olbrachtových vznikla při sedmdesátinách Olbrachtových, když se pořádala v Národním muzeu výstava národních umělců Ivana Olbrachta a Marie Majerové. Myšlenky se ujala soudružka Lydie Šlapáková, sekretářka Olbrachtova v tehdejší ministerstvu informací, která všechny Olbrachtovy příspěvky z těchto let opsala a dávala Olbrachtovi číst. Olbracht se na vydání knihy těšil, neboť druhá její část (Rezervistovy dopisy) tvořila jádro knihy, kterou Olbracht sám připravil, ale jejíž rukopis se ztratil při bojích o Lidový dům v prosinci r. 1920. Olbracht pročítal opisy svých prvních prací ještě v nemocnici koncem léta 1952, kde jsem s ním naposled o uspořádání knihy mluvil; mým úkolem bylo pořídit výběr a jazykově jej upravit. Některé prózy vyloučil Olbracht sám, u jiných projevil přání, že mají být do výboru pojaty. Po smrti Mistrově zůstalo na mně, abych svazek dokončil, a i tu byla mi pomocnicí s. Šlapáková, která byla o názorech Olbrachtových informována nejlépe z každodenního styku s ním. / Rozdělil jsem Olbrachtovy prozaické prvotiny do tří oddílů, a to tak, že v prvním jsem shrnul prózy převážně fejetonového rázu, které z valné většiny reagovaly na současné politické události; v druhém jsou zařazeny fejetony těžící ze zkušenosti a znalosti vojenského života za Rakouska; v třetím konečně jsou delší povídky, které tvoří jasný přechod k autorovi Zlých samotářů,

Žaláře nejtemnějšího a Devíti veselých povídek z Rakouska i republiky (Bejvávalo)“ (s. 391–392).

Dalším výrazným edičním počinem prostředkujícím nanovo starší partie Olbrachtovy časopisecké produkce byl výbor O umění a společnosti (1958), který pro řadu Kritická knihovna připravil Miloslav Nosek – právě s důrazem na společensko- či literárněkritický aspekt Olbrachtova psaní, doslova s ambicí „shrnout“ ty „Olbrachtovy kritické projevy, které mají dosah i pro řešení dnešních otázek literatury“ (s. 267). Velkoryse, ovšem znovu jen ve výseku, se potom do stejných oblastí vydal úvodní svazek dalších Olbrachtových Spisů, nazvaný Z rané tvorby (1981, ed. Ludmila Lantová) – oproti sestavě Havlově a vůbec záběru Spisů předchozích zahrnující navíc oddíl Básní a několik nových nálezů v rámci oddílu Črty a humoresky, oddíl Fejetony do značné míry (byť ne úplně) kopíroval volbu učiněnou v Prvních prózách. Od roku 1981 každopádně k dalšímu pokusu vyběravě, šířeji, natož v úplnosti představit Olbrachtovy práce rozptýlené po časopisech a na okrajích knih nedošlo; což platí i pro korpus meziválečný a poválečný. Jako ilustrativní ukázkou provázející toto konstatování přikládáme text, který Olbracht publikoval 13. prosince 1908, tedy krátce před odchodem do Vídně, v Právu lidu (č. 343, 13. 12., s. 1–2; podepsáno io–). Jeho situování je přitom poněkud záhadné: není známo, že by Olbracht v době pražských „kraválů“, tedy od října 1908 dál, skutečně dlouhodoběji dlel v některém z německých univerzitních měst. V létě toho roku navštívil patrně Drážďany (srov. Procházka drážďanskou výstavou. Právo lidu 17, 1908, č. 231, 22. 8., s. 1–2), ale jinak je třeba vystačit si s poněkud nouzovým vysvětlením: že zkrátka jde o autofikční mystifikaci, jež snad zúročuje zkušenost z berlínských let 1900–1901.

mt

Epištola národního mučeníka

Chcete vidět národního mučeníka?

Podívejte se na mne.

Kdyby mně byl někdo ještě před čtrnácti dny řekl, čím na stará kolena se stanu, byl bych se vysmál.

Co se všechno nezměnilo za tu krátkou dobu! A já neměl žádného pochopení pro to, co se kolem mne děje. Četl jsem večer co večer v naší spolkové místnosti noviny.

Ovšemže jen říšsko-německé. Jiné tam nejsou. Každý večer jsem se spokojeně nebo aspoň beze všeho hlubšího pohnutí díval na švabachové litery, které hlásily do světa, že byl v Praze zase jeden buršák zbit do krve a pak docentu německé univerzity bylo plivnuto do obličeje. Říkal jsem si potichu: „Už se to zase maže!“

Nesmíte si myslet, že jsem tak nezkušený a беру všechno doslovně, čeho se dočtu.

Naopak, přivedl jsem to tak daleko v čtení novin, že si dovedu ze samých lží sestavit

jakousi mlhavou pravdu. Z poplašného volání říšsko-německých novin o hromadném pobíjení německých studentů v Praze vybral jsem si tolik, že jsou v Praze zase obvyklé kravály a že by Němcům přišlo vhod nějaké výjimečné opatření, které by drželo národní dělníky na uzdě a buršákům přece jen umožnilo vyrukovat ve větší parádě. Celkem mne tyto zprávy z milé domoviny zajímaly téměř víc než současné telegramy o revoluci na ostrově Haiti, četl jsem je s jakousi vroucností, s jakou se čtou úmrtní návštějí dobrých známých. A koneckonců, když člověk platí tři marky pololetních spolkových příspěvků, tak si to musí aspoň odčíst.

Řeknete snad: „Když je ti, jak se zdá, těch tří marek líto, nemusil jsi se do toho spolku dávat.“ Ujišťuji vás, že jsem tam nevstoupil dobrovolně. Nejsem snad dokonce nějakým spolkařem, nestal jsem se členem přes několikero vyzvání ani spolku baráčníků, ani kruhu českých spisovatelů. Nutíte mne pouze svou nedůvěrou, abych vám celou věc blíže vysvětlil.

Ve svých mladých letech obíral jsem se výhradně spiritismem, českou literaturou, zlepšováním a obšťastňováním lidstva a jinými podobnými věcmi, které, byť samy o sobě nebyly ještě jistým příznakem duševní poruchy, přece jenom nám neposkytují pevného základu pro budoucí život.

Když jsem dospěl mužných let, chtěl mi můj otec koupit hospodu, poněvadž jsem se však příliš mnoho zajímal o naše příští sklepnice a jelikož také během času doktoři zakázali mému otci pít, tak z toho sešlo. Rozhodl jsem se tedy stát se malířem, ne snad malířem pokojů, nýbrž malířem plátna, kterému se také říká akademický nebo umělec, bezpochyby proto, poněvadž je uměním být z toho živ. Za příčinou studia obrátil jsem se do Německa, jednak že mám velikou úctu před německou důkladností, jednat také moji rodiče doufali, že v přísně protestantské zemi nebude mít zlo do sebe tolik svůdnosti, aby rozptylovalo mé myšlenky a odvracovalo mne z pravé cesty.

V Německu je všechno regulováno. I na poštovních schránkách stojí psáno: „Nezapomeňte na adresu!“ a často se člověku stane, že se zřítí z celého patra, poněvadž byl nucen se zahloubat nad oprávněností nápisu: „Pozor, zde jsou schody!“ Také, kdo chce se učit malířem na zdejších akademiích, musí se stát zároveň členem akademického spolku. Bezpochyby proto, aby mohl být z něho v čas potřeby vyhozen. – Ale nechci rušit pravidelný postup svého vypravování.

Pravda, není tomu víc než čtrnáct dní! Přišel jsem, nic zlého netuše, do spolku přečíst si noviny. Sotva jsem pověsil zimmník, přistoupil ke mně člen výboru a řekl mi rozechvělým hlasem: „Vyzývám vás, abyste opustil okamžitě tuto místnost.“ Zbláznil se ten člověk? Zadíval jsem se mu ustrašeně na ruce, nedrží-li v nich revolver. Ale ne. Pozoruje, že nechápu, oč jde, spustil na mě řeč: „Po tom, co vaši krajané dělají našim krajanům...“

Chtěl jsem nejprve vyjednávat. Poněvadž se však kolem nás nahrnulo příliš mnoho německých vlastenců, sáhl jsem rychle po svém pruhovaném zimmníku, div jsem hák

nevytrhl ze zdi, a hledal jsem, kde tesař nechal díru. Jeden milý kolega křičel ještě za mnou: „Toho malého kudrnatého, co tu s vámi vždy hovoří česky, můžete si vzít taky hned s sebou!“ Odpověděl jsem docela smířlivě, ač jsem byl už na dvorku: „Řekněte mu to jen sami!“

Postavil jsem se před domem a čekal jsem na nešťastného krajana. Když vyletěl, všecek udýchán, pravil jsem mu: „Dnešek musíme nějak oslavit. Je taky, jak zajisté víte, jubileum našeho císaře.“ Šli jsme do kavárny, kde hrála hudba. Vypravoval jsem svému druhovi v neštěstí, že vlastně žádný vlastenec nejsem, naopak, že jsem vždycky psával nevlastenecké věci do nevlasteneckých časopisů. Při tom jsem se musil v duchu smát nad hloupostí svých nepřátel, jako onen selský synek, který dostal v noci, když šel od muziky, výprask, který neplatil jemu. Jenom, že to v mém případě tak nebolelo.

„Copak, to není nic,“ řekl můj přítel a krajan, ale považte si, mě tu vyhodili jako Čecha a doma jistě rozbili národní dělníci mému tatíkovi okna jako v roce 97. U nás v celém městečku jsme jenom dvě židovské rodiny a na někom si vlastenci musí schladit svoje nadšení. Jako tady na mně Němci, tak doma na tátovi Češi.“

Tři marky pololetního příspěvku nám naši němečtí kolegové ovšem nevrátili. Zato svolali si na nás schůzi. Předseda ji zahájil krátkým dojemným proslovem a udělil hned slovo jakémusi člověku, který při tom pobíjení Němců v Praze byl. Byl to muž s velkým břichem, ale jinak nebylo na něm vidět žádné poranění. Bezpochyby se na to díval z okna.

Říkal všechno to, co stálo v zdejších novinách, jak čeští studenti šklubali německým nohy z řitě a jak vláda rakouská ne a nechtěla vyhlásit stanné právo, a když ho přece už vyhlásila, tak pokutuje zároveň bursáky, když vyrukují v čepičkách. Muž s břichem si sedl a po něm se ujal slova onen člen výboru, který již mě chtěl obšťastniti řečí o tom, co moji krajané udělali jeho krajanům.

Četl, nebo spíše řval z papíru: „My Němci...! Německá krev tekla...! Dáváme Čechům peníze i kulturu...! (Proto jim obojího tak málo zbývá.) „Nejstarší německá univerzita...!“ (Rozuměj: v Praze.) atd. atd.

Konečně po mnoha temperamentních řečech pro a několika málo polovičatých a ostýchavých poznámkách proti usnesli se vstoupiti ve spojení s ostatními vysokými školami v Německu a podati žádost k státnímu ministerstvu na vyloučení všech Čechů.

Já jsem na této schůzi ovšem nebyl, referoval mně o ní pouze jeden kolega, kterému se za to dostalo názvu „zrádce Němců“. Taky mi vypravoval, že se řečnilo o tom, že „umění není mezinárodní, nýbrž zcela naopak národní“, potom bylo taky navrženo a přijato bojkotování Čechů a jejich výrobků. A vskutku i tento nesmysl nalézá mezi Němci půdy. Copak vyvázejí Češi do Německa? Uchytí-li se to, odstůňou to Němci z Čech.

Na rozích skví se již všude plakáty, které ve vší rychlosti dali nalepit bezpochyby zdejší sládkové: „Nepijte českého piva!“ Několik Čechů, denních a nočních hostů ve zdejších plzeňských pivnicích, dostalo od hostinského a ostatních hostů dopis, aby je více neobtěžovali svou přítomností.

Poněvadž, jak je vidno, reprezentování, byť nedobrovolné, českého národa v cizině je spojeno s mnohými obtížemi a nepříjemnostmi, rozhodli jsme se, já a můj přítel, psát do našich domovských obcí o příslušné renumerování tohoto čestného úřadu. Jinak jsme zdraví a veselí a těším se, že se podíváme jinam, až nás odtud vysypou.

www.ipsl.cz